

Gyöngyöstarjáni modell a közösségek újraélesztésére

Gyöngyöstarján egyik iskolapéldája lehetne a közösségek újraélesztésének. A civil kurázi az elmúlt hat esztendőben megmutatta valódi erejét a 2400 fős mátraaljai településen: a település kulturális infrastruktúráját jelentősen gyarapító Falumúzeum és a hozzá kapcsolódó Fészerszínház magánemberek önkéntes munkája és adakozó kedve eredményeképpen jöhetett létre. Erről a páratlan összefogásról, illetve a megújuló falusi közösségek lehetőségeiről kérdeztük Oszvári Dénest, a Fészerszínház építését szervező és koordináló önkéntest.

K. B. L.: Hogyan kerültél Gyöngyöstarjánba?

O. D.: Friss házasként feleségemmel együtt kerestük az utunkat, és ti-

zenkét évvel ezelőtt, 2002-ben véletlenül jutottunk el ide; egyikünk sem a környékről származik. Gyöngyöstarján fekvése és maga a falukép, ami fogadott bennünket, annyira megtetszett, hogy annak ellenére, hogy nem ismertünk itt senkit, biztosak voltunk benne, hogy jó helyünk lesz itt. Az első évek a családalapításról, az építkezésről, a berendezkedésről szóltak. Közben megismerkedtünk a helyiekkel, elsősorban a korosztálybeliekkel. Egy idő után szép kis társaság jött össze hozzánk hasonló gondolkodásmódú fiatalokból, akik javarészt szintén afféle „gyűttmentek” voltak.

K. B. L.: Milyen volt a település 10-12 évvel ezelőtt? Volt-e ott valami „élet”, valami pezsgés, vagy egy tipikus előregedő község volt? Hogyan emlékszel vissza?

O. D.: Gyakorlatilag az első pillantásra nagyon varázslatosnak tűnt: mintha egy kis alpesi faluba csöppentem volna. Alföldi ember lévén a változatos dimbes-dombos világ különösen elbűvölt. Később már nem csak a korosztálybeliekkel, hanem az érkezésünket szívesen fogadó helyi hagyományörző idősebb korosztállyal is sikerült megismerkedni. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ők utolsó mentsvárként belénk kapaszkodva őrzik ott a hagyományokat és szeretnék azokat továbbadni, mielőtt már nem lesz rá lehetőségük. Nagyon örültek, hogy velünk nagyjából egy időben jó pár olyan hasonló család érkezett a faluba, akiket mindez

érdekel. Valahogyan a vidékre kiköltöző városi emberek mindig nagyon vevők erre. A helybéli fiatalság számára a hagyomány nem újdonság, ők arra a high-tech életérzésre vágyanak, amit a város tud adni. Az elidegenedett életből kiábrándult városi számára viszont ez a falusi lét maga a megváltás, jóllehet a kulturális programkínálat terén nyilván a kistelepülés közel sem kecsegtet a városban megszokott bőséggel. Ugyanakkor a kitelepült városi ember számára a falu számos sikerélményt kínál a közösségi élet olyan – a mezőgazdasági munka miatt elfoglalt falusiak által elhanyagolt – területein, mint a közösségépítés, a művészetek vagy a népi hagyományok ápolása. Az idősek nagyon pozitívan fogadták, hogy bennünket érdekelnek a helyi hagyományok és közösségi alkalmak. Szerencsére működött és mai napig is működik helyben egy faluszéptető egyesület. A Világos Szándékkal Gyöngyöstarjánért Egyesületben gyűltek össze azok, akik kitartóan küzdöttek a hagyományok, a helyi szokások, népdalok megőrzéséért. Nagyon örültek az aktivitásunknak és a részvételi szándékunknak: rengeteg biztatást kaptunk tőlük, úgy látták, hogy a közösségszervezésben kompetensek vagyunk, és nemcsak várjuk, hanem hozzuk is a segítséget.

K. B. L.: Ebben az időszakban elég sok olyan fiatal, főleg kisgyerekes vagy gyerekszülés környékén lévő, jellemzően felsőfokú végzettséggel rendelkező család költözött ki kisebb-nagyobb

környékbeli városokból Gyöngyöstarjában. Hogyan fejlődött az újak és a helyiek közötti diskurzus?

O. D.: A közös motivációnk a gyöngyösi Waldorf iskolának az akkor még létező gyöngyöstarjáni óvodai intézménye volt, mely meghatározó pontja volt a közös érdeklődésünknek – sajnos ezek az intézmények mára már megszűntek. Adott volt egy Waldorf közösség, ami mindig egy sokkal szorosabb társaság. Alapítványi fenntartásban, teljesen magára, egymásra utalt. Mindent, amit tettünk, azt csakis a gyerekekért, az alapítványért, az óvodáért tettük kezdetben. A legtöbb fiatal család e köré csoportosulva jött Gyöngyöstarjában. Ezek között volt orvos, tanár, műszaki végzettségű vagy a népzeneben jártas is, de mindnyájan városi milióból kerültünk ide. A falusi, gyöngyöstarjáni hagyományokat itt ismertük meg. A Waldorf közösségi ünnepeken hozzászoktunk, hogy színjátékokat adunk elő. Az intézmény helyi megszűnésével azonban tovább élt bennünk az igény, hogy legyen egy színjátszó kör, hogy megmutassuk magunkat a falunak. Teljesen önszerveződő, „költségmentes” kezdeményezés volt a színjátszó csoportunk, ami mára jelentősen kinőtte magát. Kezdetben volt pár, a falumúzeum udvarának fűvén megvalósított előadás, melyeknek akkora sikere volt, hogy megerősített bennünket a folytatás szükségességében.

K. B. L.: *Említetted korábban, hogy Gyöngyöstarjában a különböző hagyományok őrzésére, átörökítésére való igény már adott volt a helyiekben. Milyen tevékenységek valósultak meg korábban?*

O. D.: Korábban útjára indult a Világos Szándékkal Gyöngyöstarjánért Egyesület, mely Faluszéptő néven is ismert volt. Ez a szervezet vállalta fel a falumúzeum létrehozásának ügyét. Egy helyet, ahová a község az értékeit, emléktárgyait összegyűjtheti – ezt a helyet egy önmagában ugyan nem muzeális értékű épület jelentette, de a felhasználás célja hasonló értékűvé tette. A spontán kezdődő folyamat végeredményeként 2008-ban múzeumot alakítottunk ki, ahol új otthonra lelt a sok régiség, helyileg fontos em-

Nagy Károly polgármester

lék és érték. Nagyon sok tárgy került elő a sufnikból, padlásokról. Most egy régi paraszti módon berendezett lakrész is látható több szobával és asztalos műhellyel. Egy külön helyiségben ásványkiállítás létesült. A polgármester Nagy Károly édesapja jelentős ásványgyűjtő – egyébként a szomszédban, Gyöngyösorsziban él – és felajánlotta a múzeum részére egy ásványgyűjteményt. Az ingatlan egy régi tanítói lakás, mely az önkormányzaté, de az egyesület hasznosításában van. Az egész épület felújítása és berendezése az egyesület tevékenységének köszönhető. A gyűjtemény létrehozásán túl szertettünk volna valami sajátos pluszt adni a múzeumnak és a településnek egyaránt – arra jutottunk, hogy erre egy kemence lenne a legalkalmasabb. A kemence a tűzével-melegével már önmagában vonzó, emellett egy praktikus használati tárgy is. Az idelátogató vendégek a múzeumlátogatás után, vagy akár egy színelőadás közben elmajszolhatják a kenyérlángosukat, így a kulturális élvezet mellé jár egy kis kulináris élvezet is.

K. B. L.: *Ahol enni meg melegedni lehet, ott összejönnek az emberek. S mindez közösséget teremthet?*

O. D.: Pontosan ez volt a szándékunk. A meleg és az étel összehozza az embereket. A tulipános mintázattal, Gyöngyöstarján címerével díszített kemencét az egyesület tagjai építették fel 2009-ben. A munkát az

egyesület két tagja, Porkoláb Antal és Pesti Levente vállalta, egyikőjük még kályhas tanfolyamot is elvégzett, hogy minél tökéletesebb legyen a kemence.

K. B. L.: *Ez után épült rá a múzeumra, harmadik lépcsőként a Fészer-színház?*

O. D.: Igen. A Világos Szándékkal Egyesületnek van egy pávaköre, egy népdal kórus, akik rendszeresen korábban is felléptek. Aztán úgy hozta a sors, hogy ha már fellépéseket, rendezvényeket szerveztek, akkor már lépjen fel a mi kis waldorfos örökségből született Gyors Reagálású Utcai Tájszínházi Akciócsoportunk, közismertebb nevén GYU-TACS nevezetű színjátszó körünk is. A társaság szempontjából vezető szerepe volt Tóth János Tamásnak, aki a színjátszókori darabok írója, átiratkészítője, rendezője. Egy ideig a színjátszókör tevékenysége teljesen informális volt: baráti összejövetelekből alakultak ki a próbák, nehezen lehetett éles határvonalat húzni a társasági együttlét és az együtt játszás közé. Egy idő után már híre ment a vásári komédiáinknak, színdarabjainknak. Más falvakból is hívtak előadást tartani, mert hallották

Pávakör

GYUTACS-előadás

a produkcióinkról, hogy milyen jól képesek szórakoztatni a közönséget. Akkor már valamiféle keretet kellett adnunk a színjátszóknak: úgy döntöttünk, hogy nem akarunk profikká válni, nem lépünk ki ebből az amatőrségből. Továbbra is az volt a célunk, hogy a közösségformálásra buzdítsuk jó példánkkal a velünk élőket csakúgy, mint gyermekeink és unokáink nemzedékét. Végeredményben a közösségformálásról szól az egész. A mi baráti társaságunk eköré szerveződött, és így nőtte ki magát a többi dolog is: például a helyi IKSZT korábbi munkatársának, Varnyú Ritának a táncházai is így kezdődtek. Mielőtt ő ideköltözött a faluba, az itt élők gyakorlatilag nem tudták, mit jelent a táncház valójában. Korábban a népdalkör elénekelte a műsorát, utána ki-ki szépen hazament; ennyiben merült ki a népzenei hagyományőrzés. Ezen kívül csak szokványos falusi csinnadratták, tipikus falunapok voltak többszáz- ezres költségű fellépőkkel. Varnyú Rita táncházai is évek alatt „értek be”. Először csak gyerekek vettek részt a foglalkozásokon, aztán egyre több felnőtt merészkedett ezekbe a táncházi körökbe. Mára szokássá vált és jelen van minden kisebb-nagyobb rendezvényen Varnyú Rita és moldvai csángó táncháza. A moldvai csángó táncok egyszerű, bárki által tanulható körtáncok, kiválóan alkal-

masak arra, hogy a táncához kedvet ébresszenek az emberben. A rendezvények előbb-utóbb mind több fellépést hoztak magukkal az olyan alkotó közösségek számára, mint a már említett pávakör, Varnyú Rita táncháza, vagy éppen a GYUTACS. Ma már elsőbbséget élveznek a helyi produkciók egy-egy rendezvény kínálatában, a meghívott előadók csak utánuk jöhetnek. Egy rendezvény már szinte nem is fért be egy

délutánba, annyi minden volt a gyerekeknek.

K. B. L.: *Tehát kezdtek a helyi rendezvények forgatókönyvei átformálódni?*

O. D.: Igényesebb kulturális kínálatot nyújtó rendezvények kezdtek kialakulni, ahol például igényesebb mesemondók is megjelentek. A mi munkánk az IKSZT munkájára is kezdett visszahatni. A GYUTACS 2008 tavaszán alakult meg, nyáron már fel is léptünk. Azóta minden évben egy-egy újabb darabbal állunk ki. Ezek jellemzően vásári komédiák, magyar költők, szerzők híres regényeiből vagy költeményeiből átalakított verziók. A már említett dramaturg és szerző Tóth János Tamás rendkívüli humorral és átéléssel vitte bele önmagát ezekbe a művekbe. Az első darabunk Petőfi Sándor: *A helység kalapácsa* volt. Kicsit szatirikus kifigurázással újrafogalmaztuk, a kornak megfelelő köntösbe bújtattuk. A következő darabunk a *Kerékpáros Béla* volt, mely gyakorlatilag a *János vitéz* átírata, amibe belekerült minden szereplő korábbi életéből egy-egy meghatározó mozzanat a kispályás focitól a BMX-ig. A közönségnek tetszik, hogy egy-egy jellemző mozzanatot ragadunk ki a múltból és ezt helyezzük a mai valóság közegébe. Egy-egy vásári ko-

Varnyú Rita

médiába beleszöjünk a mindennapjainkat – a színház a közönség számára így személyes élménnyé válik, hiszen „róluk szól”. Tervezzük, hogy egy lendő darabunkban megvalósítjuk a hét főbűnt, hogy mindenki „magára ismerjen”. A közösségformálódás folyamatában újra felfedeződnek a falu értékei. Vonzóvá válik az emberközpontú falusi élet – de nem csak az itt élők számára. A faluban régen mindenki mindenkit ismert, mindenki mindenkiről tudott. Mindenki ugyanazokat a munkákat végezte, a közösségekben végzett munkák, a kukoricamorzsolás, a fonó játékokra, éneklésekre adtak alkalmat. A megváltozott világban meg kell találni a közösségek újateremtésének módját. Gyöngyöstarján egy szőlész-borász falu volt. Ez is fontos tudás róla. Mi most a Fészerszínház létrehozásával elégitettük ki a saját közösségi igényünket. És ennek hatása a falura máris érzékelhető.

K. B. L.: *Hány ember tartozik most lazábban vagy szorosabban ebbe a csapatba?*

O. D.: Az egyesületnek körülbelül 50 tagja van, a színjátszó csoport pedig 7-8 család gyerekestül, mindeztől. Voltak darabjaink, ahol a gyerekek is játszottak, élvezték nagyon. Ez a közösség nagyjából 100 embert jelent. Az elképzelésünk egy olyan közösségi tér volt, ami egyrészt megóv az időjárás viszonyosságoktól, másrészt valamennyire függet-

leníteni lehet: valami fedett hely, de mégse annyira zárt szerkezetű. Arra jutottunk, hogy az ideális megoldást a hagyományos fészter jellegét őrző, de modern technikákat is alkalmazó, egy kicsit népies, ám a mai kornak megfelelő épület jelentené, amit természetesen minimális költségvetéssel lehet megépíteni. A Fészerszínház létrehozását 2011 elején határoztuk el és 2013. május 20-án már át is adtuk. Egy 80 m² alapterületű építményre kell gondolni. A munka a bozótirtással kezdődött, a patakparton is, mivel a falumúzeum telkét egy patak határolja. Nagy lendületet adott a munkának, amikor a korábbi önkormányzati képviselő asszony, Bálint Ira felajánlotta az éves tiszteletdíját. Megindultunk, kiásattuk az alapot. Ezt megelőzte egy hivatalos engedélyezési eljárás. Végig kellett csinálni mindent hivatalosan. A háttérben a társadalmi munka folyt.

K. B. L.: *Az átadón kiemelted, hogy ez az építkezés volt az, ami igazából közösséget teremtett és alkalmat adott rá, hogy megismerd a falu egészét.*

O. D.: A tenni akarás vágya az, ami bennünk van most is, és bennünk volt akkor is. A közösség is érzi, hogy mekkora potenciál van ebben a faluban. Nem hiszem, hogy szerénytelenység lenne azt állítani, hogy nem szokványos dolog, ám példaértékű, ahogy civilek társadalmi munkában építkez-

nek a falu javára. Ennek felismerése segített megfogalmaznunk: másokat is be kell vonni a munkába, és ennek tényleg arról kell szólnia, hogy itt közösséget kell teremteni, személyesen találkozni egymással, újra felvenni a kontaktust, hogy ne csak egy-egy utcai odaintésben merüljön ki a kapcsolat a falubeliek között. A közös munka kiváló terep az ismerkedésre. Mivel építőanyagunk sem volt, először ismerősöktől kezdtem el építőanyagot, téglát kuncsorogni. Aztán, amikor az ismerősöktől már mindet elhordtuk utánfutóval, akkor jött az, hogy egy péntek délután – mivel másnap reggel 7-kor jöttek a szakik segíteni – kocsival, majd gyalog mentem házról házra. Becsengettem, elmondtam, mi járatban vagyok, hogy építőanyagot gyűjtök egy társadalmi munkában megvalósuló fészerszínház építéséhez, ugye ismerik az egyesületet? A legtöbbeknek felcsillant a szemük: „Ne csináld már, tényleg? Fú, de jó! Végre valami. Van itt hátul egy kupac téglá, már évek óta. Odaadom, vigyétek.” Sok ajtót kinyitott egyesületi tagunk, Bodó Gábor neve, akit mindenki csak a falu Géza bácsijaként emleget. Sokan egyből rávágták: „Hát, persze, akkor adunk, segítünk!”. A végén annyi téglá összejött, hogy nem is használtuk fel mindet. Ugyanez volt a tetőcseréppel. Másnak is tudom javasolni a közösségteremtésre az épület cserépezését, az a legjobb alkalom, mert ahhoz sok ember kell. Össze lehet csődíteni vagy ötven embert, és lehetetlenül jó hangulatban fog folyni a munka. A jól végzett munka után nálunk egy nagy megvendéglés következett, bográcsokban gulyás főtt, volt koccintás, tegeződésekre áttérés. Úgy érezték az önkéntesek, hogy itt nem csak egy épület épült fel, hanem újra csapatok, ismerősök, barátok találkoztak. Az építkezés a falunak olyan, mint nekünk egy előadás: a színészek játszanak a maguk örömeire, ugyanakkor alkotnak. Régen a kalákázás, az építkezésnél, s egyéb munkáknál egymás segítése, visszasegítésre számítva, egységeket, közösségeket teremtett. Gyakorlatilag mi az önkormányzat vagyonához tettünk hozzá háromszor annyit, mint amennyibe az épület került, hiszen munkadíjjal nem kellett számolni. Ha az önkormányzatnak

Fészerszínházi megnyitó

kellett volna felépíteni a Fészerszínházat, akkor körülbelül 5 millióba került volna, önkéntes munkával viszont 1,8 millió forint képviselői tiszteletdíjából felépült a létesítmény. Azóta az ott szervezett rendezvények igazolják, hogy a falunak az kell, ami neki, róla szól. A Fészerszínházban folynak a táncházak, alakult egy dráma kör, sőt, már gyermek színjátszók is vannak a faluban.

K. B. L.: Mit lehet még tudni a folyamatos működéssel kapcsolatban, mik voltak a nyári és őszi időszak rendezvényei?

O. D.: Ez egy szezonális jellegű színtér, gyakorlatilag májustól őszig lehet használni. Az egyik fő rendezvényünk az IKSZT munkatársakkal karöltve a Szentivánéji napfordulóhoz fűződő programsorozat, ehhez kapcsolódik a Múzeumok Éjszakája. Ilyenkor van a tűzgrás, Gyöngyöstarjában ennek a szokásnak a termékenységi hagyományra utaló fajtája jött szokásba, jönnek tüzet ugrani párok és gyerekek, ez a rítus most már kihagyhatatlan Szent Iván éjjelén. Itt valósult meg a Múzeumi Randevő augusztus 20-án, és bekapcsolódott a színtér a Múzeumok Őszi Fesztiváljába is októberben.

K. B. L.: Sokszor probléma, hogy a kulturális színterek használatába új embereket nagyon nehezen, vagy nem lehet bevonni. Minden településen van egy kör, akik az adott rendez-

vényekre eljárnak, őket arcról, névről ismerik a szervezők. Gyöngyöstarjában lehetett-e új rétegeket megnyerni a közművelődésnek?

O. D.: Azokat tudtuk elérni, akik igényelték, hogy legyen valami olyan rendezvény, ami azelőtt a nagy falunapokon nem volt. Ez a kulturális színtér persze nem egyetlen rétegnek szól, nem is egy korosztálynak, hanem sokkal szélesebb a paletta. Itt minden korosztály megfordul a gyerekes családoktól az idősekig. Ki-

alakult a faluban egy új törzsközön-ség. Abból is látszik, hogy van igény az ilyenfajta közösségi életre, hogy magát a színteret már egyéb rendezvényekre is kérik, például születésnapokra, családi eseményekre. A terveink közt szerepel, hogy falusi lakodalmat tarthassunk autentikus helyen, és erre a Fészerszínház kiválóan alkalmas: egészen más hangulata lenne egy zárt térben tartott lagzinál, azt hiszem, már nem is kell sokáig várni az első lakodalomra.

K. B. L.: További tervek? Vannak még bőven?

O. D.: Persze! Ennek a folyamatnak sosincs vége. Nem is arról van szó, hogy a mi közösségünknek kell akkorára nőnie, hogy az egész falut behálózza, hanem arról, hogy legyen egy ösztönző példa mások számára: hozzanak létre ők is újabb, az érdeklődésüknek megfelelő közösségeket a faluban, és lépjenek kapcsolatba más közösségekkel! Ezáltal a falu kultúrája felpezsdül, igényesebbé válhat. Mindez egy folyamat eredménye lehet, de már az is óriási eredmény, hogy valami megkezdődött, történik. Azt szeretnénk elérni, hogy ha valakit a régióból a falunkról kérdeznek, így kiáltson fel: „Jaj, Gyöngyöstarj! Ott mindig történik valami!”. Addig még rengeteg a teendő, és ennek megfelelően tervekben is bővelkedünk – nem is győzném felsorolni.

OZSVÁRI DÉNES Jászberényben született 1974-ben. 9 éve él Gyöngyöstarjában családjával. Nős, feleségével 3 gyermeket nevel. Tanulmányai során gépészmérnöki oklevelet, majd informatikus mérnöki diplomát szerzett. 21 munkával töltött év alatt több multinacionális cégnél, valamint magyar vállalkozásnál gyűjtött tapasztalatot a korszerű iparvállalatok működéséről és a magyar viszonyokról. Jelenleg Gyöngyösön a VAMAV Vasúti Berendezések Kft.-nél (Váltógyár) dolgozik tervező mérnökként. Munkája mellett mezőgazdasági östermelő is, agrárkamara tag és tagja a helyi földbizottságnak.

KISS BALÁZS LEVENTE (1975) művelődésszervező, 2002-től dolgozik kulturális területen, 2002-2007. között a gyöngyösi Mátra Múzeum, 2003-tól a Gyöngyösi Városi Televízió munkatársa. 2005-től bekapcsolódott a Mátra Művelődési Központ munkájába a Filmklub csoportvezetőjeként. 2011-től 2013. október végéig a Mátra Művelődési Központ, majd 2013 novemberétől a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodájának főállású dolgozója. Gyakran publikál különböző internetes kiadványokban, egyik ötletgazdája az Együttélés háza koncepciójának, kiállításokat, koncerteket szervez.